

28. PODELITEV MURKOVE NAGRADE, MURKOVEGA PRIZNANJA IN MURKOVE LISTINE

Kulturno kongresni center Dolenjske Toplice, 11. november 2014

Spoštovane kolegice, spoštovani kolegi, dragi nagrajenci in nagrajene, novoizvoljena Komisija za Murkove nagrade, priznanja in listine, v kateri so sodelovali mag. Irena Destovnik, dr. Jerneja Ferlež, mag. Andrej Dular (člani) in dr. Marko Terseglav (predsednik), se je sestala na dveh rednih sejah. Na drugi je obravnavala prispele predloge za nagrajence in nagrade. Do roka je Komisija prejela šest popolnih vlog: dve za Murkovo nagrado, eno za Murkovo priznanje in tri za Murkovo listino. Predlogi za nagrade so bili tehtni, uravnoteženi in dobro utemeljeni, kar Komisiji seveda ni olajšalo dela, saj se je morala med šestimi izredno izenačenimi vlogami odločiti le za tri, ki naj predstavijo najboljše, kar je slovenska etnologija videla kot najboljše v prejšnjem in prejšnjih letih. Kljub težavnemu delu je Komisiji uspelo uresničiti zastavljeni cilj, namreč, da je bil vsak od lavreatov potrjen soglasno in ne s preglasovanjem večine. Pretehtali smo vsa mnenja, pripombe, še posebej ko smo tehtali argumente pri skoraj enakovrednih predlogih, kjer so dela kandidatov pokazala, da bi si vsak od njih zaslužil predlagano nagrado. Naš izbor nagrajencev, za katerega smo prepričani, da je dober, ni temeljil ne na čustvenih ne na kakršnih koli »kuhinjskih« pripomočkih, ampak na dejstvih in na delih, s katerimi so kandidati prispevali k razvoju, teoriji in praksi ter k prepoznavnosti slovenske etnološke stroke.

Komisija je soglasno sklenila, da Murkovo listino za leto 2014 podeli etnologu in novinarju Milanu Voglu za njegovo več kot tridesetletno strokovno spremljanje in promocijo slovenske etnologije v medijih, zlasti v osrednjem časniku *Delo*.

Utemeljitev za Milana Vogla

Milan Vogel je edini slovenski novinar, ki je na kulturnih straneh sistematično spremljal dogajanje v slovenski etnološki vedi in v Slovenskem etnološkem društvu. Brez njegovega prizadevanja slovenska javnost ne bi vedela za uspešno delovanje etnologov in SED. Že pred tridesetimi leti smo se zavedeli njegovega potenciala in smo ga v SED že takrat zadolžili za svojega tiskovnega predstavnika.

Milan Vogel je po študiju slavist in etnolog; seminarsko nalogo *Smrtne šege v Mežiški dolini* je objavil v *Koroškem fužinarju* (1972), diplomska naloga pa je nosila naslov *Življenje družin v Šentanelu* (1974). Po diplomi je bil najprej zaposlen v Delavskem muzeju na Ravnah, nato pa se je zapisal časnikarskemu poklicu. Bil je urednik pri *Naših razgledih* in *Razgledih*, do upokojitve pa je bil v kulturni redakciji *Dela* posebej zadolžen za področje kulturne dediščine in etnološke teme. Največji del pozornosti je usmerjal v predstavljanje dogodkov in dosežkov v etnologiji v obliki poročil s tiskovnih konferenc, ocen posameznih knjig in prireditev ali pogovorov z raziskovalci, avtorji

in nagrajenci. Tudi po upokojitvi še poroča o aktivnostih SED in obenem angažira same etnologue za pisanje in populariziranje etnološke stroke. S tako številnimi in poznavalskimi poročili, kot so Voglova v *Delovih* izdajah, se ne more pohvaliti noben drug medij.

Ker ne sami etnologi ne ustanove, v katerih strokovno delujejo, nimajo na voljo ustreznih služb za javno predstavljanje in populariziranje svoje dejavnosti oziroma posameznih, tudi na državni ravni pomembnih dosežkov, sodelovanje sredstev javnega obveščanja ni le dobrodošlo, temveč tudi nujno. Pozornost drugih poročevalcev in medijev pritegnejo zlasti odprtja pomembnejših razstav in druge prireditve z mednarodno udeležbo ter občasno kakšna izjemna publikacija, medtem ko je o drugem delu etnologov v muzejih, na terenu in v znanstvenoraziskovalnih ustanovah javnost slabo obveščena. Milan Vogel je v tem pogledu izjema, ki potrjuje pravilo.

S pisanjem v osrednjem slovenskem dnevniku in v zadnjem času tudi z oglašanjem na radijskem programu ARS vztrajno in sistematično, kritično in pogosto polemično, predvsem pa s potrebno strokovno avtoriteto odpravlja prav te »bele lise«. Pogosto poroča tudi o dogodkih zunaj prestolnice in skrbi, da ob predstavitvah najvidnejših imen etnološke vede na Slovenskem stopijo iz ozadja in dobijo javno priznanje za svoje delo tudi mnogi manj izpostavljeni, a v svojem okolju in na ožjih strokovnih področjih prav tako zaslužni raziskovalci, konservatorji, kustosi in drugi soustvarjalci dosežkov etnologije, ki po drugi strani, brez odmevov spod peresa Milana Vogla, tudi ne bi bila, kar je.

Murkovo priznanje za izjemen strokovni dosežek v etnologiji za leto 2014 je Komisija namenila mag. Poloni Sketelj za uspešno in odmevno razstavo *Vrata. Simbolni prehodi življenja* v matičnem, Slovenskem etnografskem muzeju.

Utemeljitev za mag. Polono Sketelj

Razstava o vratih uspešno združuje koncepciji dveh stalnih razstav SEM (*Med naravo in kulturo* (2006) in *Jaz, mi in drugi. Podobe mojega sveta* (2009)) in ju mnogostransko pogloblja v izbrani temi. Kar nikakor ni naključje, saj je avtorica razstave tudi soavtorica obeh stalnih razstav SEM. A to dejstvo samo na sebi ne zagotavlja kakovosti. Mičen, poučen in kompleksen rezultat je predvsem sad avtoričinega večletnega strokovnega zanimanja, prizadevnega združevanja in povezovanja ljudi, predmetov in informacij ter neutrudnega terenskega odkrivanja razmerja med stvarnim in predstavnim vidikom izbrane kulturne prvine.

Obravnava vrat na razstavi je izjemno široka, saj upošteva njihovo oblikovno tipologijo, njihovo prostorsko razvrstitev, funkcije vrat in njihove širše simbolne pomene. Avtorica je razstavo zasnovala zelo premišljeno – tako, da spodbuja zanimanje in ponuja odgovore na vprašanja različnih starostnih, poklicnih in

* Prof. dr. Marko Terseglav, prof. slov. in prim. knjiž. 1000 Ljubljana, Rimska 25, marko.terseglav@gmail.com.

V spremljevalnem programu sta nastopila duo Jure Tori (harmonika) in Ariel Cubria (kitara). Program je povezovala Alenka Černelič Krošelj. Foto: Voranc Vogel, Dolenjske Toplice, 11. 11. 2014.

Murkove nagrajence je predstavil dr. Marko Terseglav, predsednik Komisije za Murkove nagrade, Murkova priznanja in Murkove listine. Foto: Voranc Vogel, Dolenjske Toplice, 11. 11. 2014.

interesnih tipov obiskovalcev. Dojemati in doživljati jo je mogoče na več načinov: kot šarmantno živopisnost snovne dediščine in njenih formalnih tipologij, kot ilustrativno pripoved o določenosti snovnih oblik s spreminjajočimi se družbeno/kulturnimi simboli in pomeni.

Začetno pozornost obiskovalcev razstava usmerja na civilizacijski razvoj vrat in temeljne pomene prehajanja med odprtim in zaprtim, varnim in nevarnim, znanim in neznanim prostorom bivanja. Fizični prostor prehajanja, ki ga predstavljajo vrata, obravnava povezano z razvojem stavbarstva in naselij, s tem tudi na ločevanje javnega, skupnega in zasebnega. Razvojnimi oblikami vrat na drugi strani se pridružujejo znakovni, krasilni, konstrukcijski in materialni elementi – ti raznolikost oblik dograjujejo v specifično kulturno in družbeno govorico slovenskega prostora, ta pa je del širših zgodovinsko-geografskih okvirov in mestoma dopolnjena s primerjavo iz drugih kulturnih okolij. Razvojna oblikovna in simbolna tipologija vrat je v nekaj prostorih predstavljena s pomočjo izbranih sakralnih, plemiških, meščanskih in mestnih, kmečkih in podeželskih različic vrat (od 18. stol. do sodobnosti), skupaj s pripovedjo o historičnemu razvoju javnega in zasebnega prostora in kultivaciji potreb po ločevanju/ograjevanju in hkrati notranjem členjenju doma, gospodarskih poslopij, dvorišča in posesti. Vloge in pomeni vrat so zato obravnavani tudi z vidika osebne in družinske intimne ter fizičnega in simbolnega varovanja pred ogrožajočimi dejavniki. Kot nekakšno nasprotje so v razstavo zajeta še jetniška vrata, pri katerih funkcija ni varovanje, ampak kaznovanje, omejevanje in prisilno bivanje, z vrati ločeno od drugih.

Razstava nas opozarja na tiste pretekle in sodobne šege letnega kroga in življenjskih mejnikov, pri katerih imajo vrata osrednjo vlogo. Razstava spregovori tudi o izdelovanju vrat in vratnih elementov – z materiali, orodji, polizdelki in izdelki so predstavljene pretekle obrti in sodobni slovenski (obrti in industrijski) proizvajalci.

Druga stran obnavljanja in ohranjanja pa izhaja iz vprašanj, tesno povezanih z vsemi, ki se tako ali drugače ukvarjajo z dediščino: kaj in kako, zakaj in za koga ohranjati tisto, kar je odslužilo svoji primarni rabi?

Predmetno gradivo dopolnjuje izjemna količina slikovnega gradiva in kar enajst avdiovizualnih vsebin, ki so bile posnete v letih 2012 in 2013 za potrebe razstave. Postavljene so na več oglednih

točkah na razstavi, kjer z živo sliko in besedo dopolnjujejo vsebino poglavij. Razstavno izkušnjo bogatijo tudi nekateri zvočni in ambientalni elementi in ponazorila kot posebna oblika razstavne komunikacije. Ena od poučnih potez razstave so didaktični elementi, ki izbrane vsebine ponujajo otrokom, navsezadnje tudi odraslim, družinam in ranljivim skupinam. Postavljeni so v samo razstavo – tako jih je mogoče uporabljati tudi zunaj vodene pedagoške dejavnosti za otroške skupine.

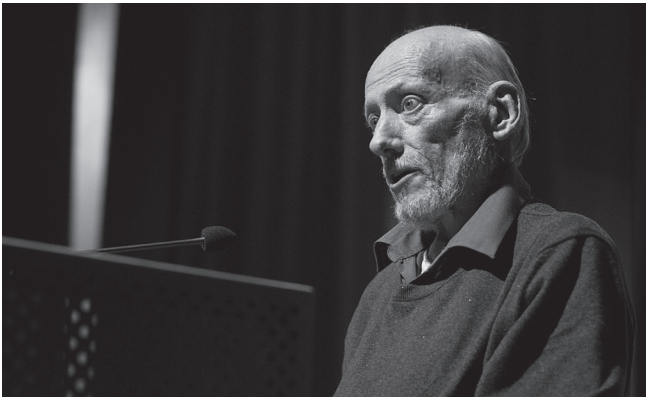
Razstavo in dogodke ob razstavi si je od odprtja do konca leta 2013 ogledalo skoraj 3000 obiskovalcev, v prvih dveh mesecih letošnjega leta še okoli 3200. Še bolj kot število se zdijo pomembni odlični odzivi obiskovalcev – ustni in pisni. Prav ti namreč dokazujejo, kako se »navadna«, »vsakdanja« tema zlahka in močno dotakne obiskovalca. Iz »navadne« tako postane trajno pomembna.

Murkovo nagrado za izjemne etnološke znanstvene in strokovne dosežke, zaokrožene v življenjskem delu, Komisija podeljuje dr. Ivanki Počkar, muzejski svetnici v Posavskem muzeju Brežice.

Utemeljitev za dr. Ivanko Počkar

Ivanka Počkar je ena tistih slovenskih etnologinj in etnologov, ki si ozke specializacije spriču narave dela v regionalnem muzeju ne morejo, zaradi svoje predanosti stroki pa nočejo privoščiti. Posega na vsa področja zanimanja etnologije, širina njenega raziskovalnega polja je izjemna. Iz večjih raziskovalnih sklopov izstopa raziskava načina življenja obrtnikov *Dve gasi, dva policaja, sto obrtnikov. Življenje mestnih obrtnikov od sredine 19. stoletja do druge svetovne vojne na primeru Brežic* (2005), v katerem avtorica nadrobneje obravnava trinajst obrtnih dejavnosti in devet brežiških obrtniških družin. Vsaka družina je predstavljena v celoti, sama zase monografija. Razširjena in prilagojena doktorska disertacija *Rokodelci in obrtniki v Brežicah od druge polovice 19. stoletja do druge svetovne vojne* (1999) je pionirsko delo v prikazovanju utripa mesta skozi življenje obrtnikov in rokodelcev.

Obrt in rokodelstvo v Brežicah kot dediščina, ki mu je veljavo dala Ivanka Počkar, se ohranja tudi v živi podobi. Na grajskem dvorišču brežiškega muzeja je Ivanka Počkar 6. 10. 2013 organizirala Sejem rokodelskih znanj, ki je obujal rokodelske veščine. S prvim raziskovalnim sklopom se prepletajo poklicne in druž-

Slavnostni govornik zaslužni prof. dr. Zmago Šmitek, prejemnik Murkove nagrade za življenjsko delo v letu 2013.

Foto: Voranc Vogel, Dolenjske Toplice, 11. 11. 2014.

Letošnji nagrajenci (z leve proti desni): mag. Polona Sketelj, dr. Ivanka Počkar in Milan Vogel.

Foto: Voranc Vogel, Dolenjske Toplice, 11. 11. 2014.

bene skupnosti: vinogradniško in sadjarsko prebivalstvo, opekarji, kolnarji. O slivarjih na Bizeljskem je leta 1982 pripravila odmevno razstavo in publikacijo, ki jo je izdal in založil Posavski muzej Brežice.

Sadove svojega raziskovalnega dela je predstavila še v *Zgodovinskem časopisu* (1985) in v *Trinkovem koledarju*. O opekarjih je pisala v reviji *Rast*. Za raziskavo o nabiralcih premoga »Kolnarji – Lovilci in nabiralci naplavljenega premoga v Savi pri Brežicah, po toku navzgor in navzdol«, ki je bila objavljena v znanstvenem zborniku *Brežiške študije* 3 (2009), je bila leta 2012 nagrajena z Murkovim priznanjem. Tekstovno gradivo o nabiralcih premoga je leta 2010 nadgradila s polurnim filmom *Savski kólnarji*, za katerega je pripravila spremno besedilo in scenarij. Tematski preplet naštetega je udejanjen v stalni razstavi *Kólnarji, trgovci, obrtniki*, odprti leta 2011 v nekdanji obrtniški Srebetovi hiši v Brežicah.

Brez izkušenj, ki si jih je pridobila kot zapisovalka življenjskih zgodb, bi obrtnikom in kolnarjem teže prisluhnila. Sledila je zgledu Marije Makarovič, ki je življenjsko zgodbo kot kategorijo uvedla v slovensko etnologijo. Ivanka Počkar je leta 1998 izdala knjigo življenjepisov prebivalcev ob sotočju treh rek *Iz časov ječmenove kave. Življenjepisi Štajercev in Kranjcev ob sotočju rek Krke, Save in Sotle*. Zginjajočo preteklost je ujela v pričevanja 12 domačinov, rojenih v različnih socialnih okoljih od konca 19. stoletja do tridesetih let 20. stoletja. Leta 2006 je zapisala življenjske zgodbe petnajstih Pohančanov *Pohanca. Časi na vasi. 760 let Pohance*. Zapisovanje življenjskih zgodb do tedaj anonimnih posameznikov je utemeljeno z njenim prepričanjem: »Zgodovino delajo ljudje, etnologijo pa še zlasti.« Da bi bile zgodbe malih ljudi povsem razumljive, je življenjepisom dodala še obsežen slovar narečnih izrazov. Pred izdajo življenjskih zgodb (2005) je s Pohančani posnela 26 min. video-DVD *Prvomajski mlaj. Pohanca skozi čas*.

S področja nesnovne dediščine poleg življenjskih zgodb ohranja tudi dediščino glasbenih skupin. Kot soavtorica je sodelovala pri zborniku, ki je izšel ob 15-letnici Mešanega pevskega zbora Viva Brežice *Zborovska glasba v Posavju od 19. do 21. stoletja. Mešani pevski zbor Viva Brežice, dediči preteklosti, soustvarjalci sedanjosti in nosilci prihodnosti* (2008).

Kot muzealka na delovnem mestu kustosinje - etnologinje med svoje delovne obveznosti šteje evidentiranje, dokumentiranje,

preučevanje in predstavljanje etnološke dediščine Brežic in Posavja. O izsledkih svojih del pripravlja razstave, piše znanstvene, strokovne in poljudne članke v katerih seznanja širšo javnost s posameznimi segmenti dediščine. Je avtorica številnih stalnih in občasnih razstav. Od stalnih razstav se v Posavskem muzeju Brežice podpisuje pod bogato *Etnološko zbirko*, ki predstavlja vsakdanje življenje kmečkih in mestnih ljudi ob Sotli, Savi in Krki. Je soavtorica kataloga *Vodnik po zbirkah Posavskega muzeja Brežice*, ki ga je izdal Posavski muzej Brežice (2001). Protipol Etnološke zbirke s pretežno kmečko tematiko je *Meščanska zbirka*, ki so jo pod imenom *Bürger – mestjan – meščan* odprli na gradu leta 2007 in ob njej izdali tudi katalog.

Kot muzealka skrbi tudi za dediščino na terenu. Pri svojem delu je vseskozi v živem stiku z ljudmi, pozna zasebne zbirke in zbiralce, jih vodi in usmerja, pomaga pri izdaji publikacij in jih predstavlja javnosti. Pri njenem muzejskem delu velja še posebej poudariti, da je izvrstna fotografinja. V polnosti se zaveda pomena muzejske in etnološke dokumentacije, ki je osnova za vse drugo strokovno delo, zato ima med slovenskimi etnologi verjetno eno največjih fototek. Redno objavlja v strokovnih časopisih in zbornikih: *Glasnik SED*, *Traditiones*, *Šolska kronika*. Kot avtorica ali soavtorica je zapisana v več kot 120 bibliografskih enotah svetovnega knjižničnega kataloga. Ivanka Počkar je aktivna tudi v strokovnih društvih; v Slovenskem etnološkem društvu je bila dolgo časa članica Komisije za podeljevanje Murkovih nagrad, priznanj in listin.

Dr. Ivanka Počkar je zvesta in suverena naslednica velikih imen slovenske etnologije. Sistematično deluje na terenu kot nekoč terenske ekipe Borisa Orla, upošteva smernice Matije Murka, da naj etnologi način življenja raziskujejo v celoti in v vseh pojavnostih (materialnih, duhovnih in socialnih). Skoraj ni področja, na katero ne bi posegla. V lokalni skupnosti uživa velik ugled zaradi svoje širine, znanja, doslednosti in profesionalizma. V stroki je turbulentna dogajanja niso nikoli premaknila z jasno začrtane, etično utemeljene in strokovno suverene poti. Med svojimi stanovskimi kolegi je izjemno spoštovana in cenjena. Brezkompromisno je predana poklicu in stroki, v neprijetnem delovnem okolju je vztrajala, ker je po njenih besedah ta muzej »vsaj malce dišal po etnologiji«. Ivanka Počkar more biti zgled etnologom in kulturnim antropologom, ki šele začenjajo svojo strokovno pot.